

Ratimorszky Gyula

Történetek
II. Rákóczi Ferenc
gyermekkorából

Ratimorszky Gyula

Történetek
II. Rákóczi Ferenc
gyermekkorából

Tartalom

Munkács	5
A császár foglyai	15
Idegenek között	24
Zrínyi Ilona keserű évei	37
Zrínyi Ilona és Thököly Imre találkozása	54
Távol a világ zajától	72

Munkács

A császári katonák Munkács várát körülvették. Zrínyi Ilona tudta, semmi jót nem várhat a császáriaktól. Ezért mindet megtett annak érdekében, hogy biztosítsa a vár védelmét. Elszántságát növelte gyermekei iránti szeretete. Tisztában volt azzal, hogy a várat nem lehet rohammal elfoglalni, mert az ágyúk tüze a hegyre épített vártól távol tartja az ellenséget.

Az ostrom első évében töltötte be a kis Rákóczi Ferenc a tizedik évét.

- Az ifjú fejedelem az ünnepi köntöst vegye magára, mert a nagyasszonyhoz megyünk! – szólt a terembe lépő vitéz háttározottan.

- Édesanyámhoz? – kérdezte a fiú.

- Oda bizony! Valami meglepetés készül önagysága részére, mert az édesanyja a díszteremben várja.

A fiú kissé félénken lépett édesanyja elé, tekintete nyílt volt, őszinteség sugárzott belőle. Nem sejtette, hogy milyen meglepetés várja.

- Örülök, hogy ilyen jó színben látlak. Ülj ide mellém! Komoly dolgokról szeret-

nék veled beszélni – mondta határozottan Zrínyi Ilona.

- Hallgatom, édesanyám – válaszolta Ferkó.

Ilona asszony szíve elszorult, amikor a fia szemébe nézett. Látszott rajta, hogy alaposan átgondolja, mit mondjon ennek az értelmes, érzékeny fiúnak, aki korához képest művelt, és helyesen értelmezi a szavak jelentőségét.

- Fiam, nehéz körülmények között élünk. A császári katonák egy éve körülzárták a várat. Naponta bizonyítanunk kell, hogy erősek vagyunk, és nem félünk tőlük. Megfigyelhetted a bástyákról, hogy lent, a vár alatti síkon csatároznak katonáink a császáriakkal. Hadműveleteink eddig jobbára sikeresek voltak. Az ostromzárát nem tudjuk teljesen széttörni, csak annyira, hogy élelmet hozzunk a várba. Budát már visszafoglalták a töröktől, hogy Munkáccsal mi lesz, még nem tudom. Ezért arra kérlek, hogy óvatos légy! Mindig tudni akarom, hogy hol vagy.

- Úgy lesz, édesanyám.

- Nem csak erről szándékoztam veled beszélni. Tudod, hogy milyen nap van ma?

II. Rákóczi Ferenc nyolcéves korában,
ismeretlen festő műve

- Nem tudom, édesanyám – válaszolt a fiú meglepődve.

- Ma van a születésnapod, a tizedik. Nézd, ezt a kardot hozattam neked!

- Nagyon köszönöm! Ilyen... ilyen csodálatos kardról álmodni se mertem! – mondta meghatódva, és boldogan átölelte édesanyját. – Édesanyám, ez igazán az enyém? Egy ilyen remekmű.

- A kard csak az egyik ajándékom, most következik a másik. Mit kérsz te a születésnapodra?

- Én... szeretnék kilovagolni a vár melletti mezőre.

- Ez lehetetlen, hiszen csak tízéves vagy. A vár körül pedig az ellenség csak arra vár, hogy téged elvegyen tőlem. Fiam, miért akarod ezt?

- Édesanyám, nagyon kérem, ezt szeretném!

- A vár alatt táborozik Caraffa, a császár legkegyetlenebb szolgája. Csak az alkalomra vár, hogy téged elfogjon, tudod jól.

- Ne féljen, drága jó anyám, a vitézeink megvédenek!

A hőslelkű asszony aggódva nézett fiára. Nehéz volt döntenie.

- Legyen úgy, ahogy kérted. Kilovagolhatsz, fiam. Badinyi János biztosítja a megfelelő kíséretet. Ő felel azért, hogy minden rendben legyen.

- Badinyi uram! Hallotta, mit ígértem a fiamnak?

- Hallottam, nagyasszonyom.

- Úgy látom, hogy az idő és a körülmények megfelelőek, készítsenek elő mindent! Ne felejtse, hogy a fiam biztonsága kezébe van! Még valamit: csak a vár közelében legyenek.

- Legyen nyugodt, ígérem, hogy minden rendben lesz.

Egy óra múlva díszes társság hagyta el a várat, amely Ferkót kísérte el az első portyájára.

- Nézze, Badinyi uram, a leendő fejedelem pompásan ül a lovon! – mondta Kassai vitéz átszellemülve.

- Nem csodálkozom, hisz fejedelmi vér csörgedez az ereiben.

- Ha ezt a nagyasszony látná!

- Badinyi uram, odanézzzen! – kiáltotta Kassai.

- Hová?

Gróf Antonio Caraffa

- Az erdő szélére! Látja? Caraffa emberei settenkednek ott. Nekem ez gyanús. Erre nem számítottam.

- Hányan lehetnek?

- Talán húszan.

- Se baj, mi is vagyunk annyian.

- Az igaz, de Ferkó, a kis fejedelem is köztünk van. Úgy hiszem, hogy az osztrákok ezt kiszimatolták – mondta Kassai vészcsofólóan.

- Kassai uram! – szólt Badinyi. – Úgy viselkedjünk, mintha semmit se vettünk volna észre. Ferenc úr legyen a csapat közepén, és fokozatosan irányt változtassunk, hogy közelebb kerüljünk a várkapuhoz.

Ezalatt a császáriak is rendezték sorait, s rohamra indultak.

- Ennek már fele sem tréfa! – jegyezte meg Kassai.

- Vitézek, készüljétek fel az összecsapásra! Badinyi uram, ugye tudja a kötelességét?

- Persze hogy tudom! Én is a kis fejedelem mellett leszek.

Közben az osztrákok bekerítették őket, szikráztak, villogtak a kardok. Az összecsapás egyre hevesebb lett. Ferkó erősen

szorította lova gyeplőjét, és figyelte az eseményeket. Ilona nagyasszony vitézei ügyesen forgatták a kardot. Tudták, hogy most kis fejedelmük élete forog kockán. Két osztrák áttörte a magyarok védelmét, majd Ferkó felé nyargalt.

- Uram, Ferenc, a pisztolya töltve van. Én karddal védelmezem – kiáltotta Badinyi. – Ügyes legyen!

A fiú szeméből düh és elszántság sugárzott, amikor megpillantotta a közeledő osztrák katonát. A megtöltött pisztolyt felemelte, és célba vette a támadót. Keze kissé remegett, de ez nem akadályozta védekezését.

- Tűz! – parancsolta Badinyi, aki félszemével a fiút figyelte.

- Talált! Kiáltotta Ferkó, amint az osztrák a földre zuhant.

Ekkorra már teljes volt a zűrzavar az osztrákok között, mert a várból megérkezett a segítség, amely rövid idő alatt futásra kényszerítette a támadókat. Caraffa emberei ismét szégyenkezve kotródtak el a vár alól. Nem sikerült kézre keríteniök Zrínyi Ilona fiát, a nemzet reménységét.

A vár népe kitörő éljenzéssel fogadta a visszaérkező vitézeket. A fejedelmi fiú a

csapat élén lovagolt. Aranygombos piros dolmánya kissé gyűrött volt. Sebaj, hisz csatározott.

A gondos és aggódó anyja a várudvar közepén várta egyetlen fiát. Az erős és sokat szenvedett asszony most nem tudott parancsolni érzelmeinek. Könny homályosította el sötétbarna szemét, amikor fia átölelte őt.

- Egyetlen fiam, nagyon aggódtam érte. Már látom, hogy nincs okom a félelemre, mert benned bátor s nemes lélek lakozik.

Munkács vára

Zrínyi Ilona

A császár foglyai

Zrínyi Ilona több mint két évig irányította Munkács várának védelmét. Tovább is küzdött volna, de a várban már nagy volt az ínség. Radics András főkapitány és Absolon titkár már a vár feladását szorgalmazták, hisz erről titokban tárgyaltak Caraffával, a véres kezű császári tábornokkal. A hős asszony végül is kénytelen volt a várat feladni, s elfogadni az osztrákok megalázó feltételeit. A fejedelemasszony rosszat sejtett. Érzései azt sugallták, hogy becsapják őt. Kimondhatatlan keserűséget érzett, amikor aláírta a vár átadásával kapcsolatos okmányokat.

1688. január 17-én a császári csapatok bevonultak Munkács várába. A nép gyűlölettel fogadta a fölényeskedő osztrák zsoldosokat, akik azonnal otthonosan érezték magukat.

A várban nagy volt a sürgés-forgás. Az osztrák katonák zajától hangos volt az egész vár. Ezalatt a fejedelemasszony a szobájában tartózkodott, gondolataiba merülve. Mindaz, ami vele történt olyan, mint egy rémálom.

- Istenem, kihez forduljak megértő szőért! – tört fel a fájdalmas sóhaj kebléből. – Ha Imre itt lehetne, akkor másképp tudnám elviselni e szörnyű csapást!

Thököly Imrére, második férjére gondolt, aki még most is a császáriakkal csatározott. Majd átment Ferkó szobájába, aki könyvei között ült. A kisfiú szeme felcsillant, amikor meglátta édesanyját. Elésietett, s átölelte. Arca hirtelen megkeményedett, majd azt kérdezte:

- Nem volt más megoldás, be kellett őket engedni?

- Ha ostrommal foglalják el a várat, akkor nagyon sok ártatlan ember halt volna meg. S velünk mi lett volna, annak csak az Isten a megmondhatója? A történeteken pedig nem tudunk változtatni.

- Édesanyám, mikor kell elhagynunk a várat?

- Először rendeznem kell értékeinket, összezsomagoltatni mindazt, amire feltétlen szükségünk lesz. Te is nézz körül, hogy mihez ragaszkodsz a legjobban, mert a zsoldosok kifosztják a várat.

Három hét múlva a fejedelemasszony két gyermekével, Ferkóval és Juliankával,

útnak indult. A császár parancsa szerint Bécsbe kellett menniök.

1688. február 10-én a Rákóczi-család fájo szívvel távozott Munkácsról. A díszes hintót Ilona asszonyhoz hű katonák vették körül. Elóttük és utánuk osztrák zsoldosok vonultak. A vár népe könnyes szemmel nézett az egyre távolodó fejedelmi hintó után. Zrínyi Ilona érezte, hogy ide többé nem térhet vissza.

Hosszú ideig a család szótlanul ült a hintóban. A csendet Ferkó kérdése törte meg:

- Édesanyám, mikor jövünk vissza Munkácsra?

- Ennek csak a mindenható a megmondhatója.

Az út hosszú és fárasztó volt, annak ellenére, hogy több helyen pihenőt tartottak. Az egyszerű emberek mindenütt szeretettel üdvözölték őket. Az ország népe már tudta, hogy Munkács vára is a császár kezére került. A magyar kísérők közül Szalontai talált lehetőséget, hogy szót váltson a fejedelemasszonnyal és gyermekivel. Amikor Lednicére értek, minden megváltozott. A magyar katonai kísérőket a császár katonái váltották fel. A futár itt

levelet adott át Zrínyi Ilonának. A Burgból küldték. A császár írásban közölte vele, hogy Kollonich lesz gyermekeinek gyámja. A levél elolvasása után furcsa remegés fogta el. Ez újabb megpróbáltatás volt számára.

- Kollonich! A magyargyűlölő bíboros, a császár hű alattvalója? Ez lehetetlen.

Itt döbrent rá, hogy fogoly. A császár ígérete nem más, mint álnok hazudozás.

- Mit is várhatnék a Rákóczi-család ellenségétől? – tette fel a kérdést önmagának. Rossz sejtelmeim lépésről lépésre beigazolódnak. Becsaptak, félrevezettek.

- Megérkeztek! – szólt egy ismeretlen udvaronc, aki kinyitotta a hintó ajtaját. Viennában vagyunk.

A fejedelmi utasok kiszálltak a hintóból, s szótlanul néztek körül. Ridegnek találták az előttük álló ódon épületet.

- A kolostorban már várják önöket – jegyezte meg az udvaronc.

A kapuban egy apáca jelent meg, aki közölte, hogy a kíséret férfi tagjai a közelben kapnak szállást. Badinyi János, Ferkó nevelője, némán csóválta a fejét. Ő már Munkácson sejtette, hogy ennek nem lesz

jó vége. A fejedelemasszonyt és családját más hely illetné meg.

- Istenem! Most adj erőt! – sóhajtott a gyerekek anyja, majd szó nélkül felmentek a nekik kijelölt cellába. Alig nézhettek körül, amikor megjelent egy apáca, aki közölte velük, hogy Kollonich bíboros a fogadószobában várja őket.

Zrínyi Ilona most találkozott először ezzel az emberrel. Visszataszítónak találta. Kollonich bemutatkozott, majd közölte, hogy ő lesz a Rákóczi-gyerekek gyámja.

- A gyerekeim velem maradnak. Így egyeztünk meg a vár átadásakor!

- Grófnő, a gyerekek velem jönnek! – hangsúlyozta a bíboros.

Zrínyi Ilonát meglepte a grófnő megszólítás. Tudta, hogy ez is szándékos megalázás.

A két gyermek iszonyodva nézett az idegen és ellenszenves emberre. Görcsösen átölelték anyjukat.

- Ne féljeteK, drága kincseim! Mindig együtt maradunk!

- Grófnő! – ismételte meg ingerülten a bíboros. – A gyerekekkel a Burgba kell mennünk, hogy kifejezhessék hódolatukat az uralkodónak.

Lipót császár

- Nélkülem? Ez újabb félrevezetés! – szaladt ki a megbántott anya száján.

- De grófnő, kérem! Mit jelent ez? – Kollonich szeme szikrázott a dühtől.

A két gyerek úgy bújt az anyjához, mint akik előre érzik a közelgő veszélyt. A bíboros a gyerekekhez lépett, s erősen megragadta kezüket. Példátlan erőszakkal szakította el őket szeretett anyjuktól. Az életől megedzett asszony könnyei hullottak, mint a záporosó.

- Édesanyám segíts! – kiáltották a gyerekek.

A fejedelemasszony ezt már nem hallotta, mert fájdalomtól megtört szívvel rogyott a székre. Mire felocsúdott, a gyermekei már nem voltak mellette.

Kollonich a két gyereket durván betuszkolta a hintóba, aztán ő is beült. Badingi János a batárba került. A járókelők megdöbbenve nézték a szokatlan eseményt.

Kis idő múlva a hintó megállt. Ferkó és Julianka rémülten néztek ki a hintó ablakán. Hasonló ódon épületet láttak, mint ahová édesanyjukat vitték. Rettegve várták a következményeket. A bíboros szállt ki először.

- Te itt maradsz! – szólt erélyesen Ferkóhoz.

Az ifjú fejedelem szörnyen megbotránkozott a durva és sértő kijelentésen. Így még sohasem beszéltek vele.

- Hogy mer velem így beszélni? – tette fel a kérdést magának Ferkó.

- Búcsúzzatok el egymástól! – utasította őket ridegen Kollonich. Kellemetlenül érezte magát, hogy a bécsi emberek kíváncsian szemlélik e furcsa jelenetet.

- Julianna velem jön a kolostorba! – mondta nyersen a bíboros.

- Nem ezt mondta édesanyánknak! – kiáltotta Julianka. – Ferkó, drága testvérem, ne engedd, hogy elszakítsanak tőled is!

- Julianka, látod, mennyire védtelenek vagyunk.

Csak szörnyű dulakodással sikerült elszakítania egymástól a megrémült fejedelmi testvéreket. Az egyedül maradt fiú keservesen zokogott. Hiába vigasztalta őt a hintóba felszálló nevelője, aki szintén szemtanúja volt a szörnyű eseménynek. Ő sem tehetett semmit a Rákóczi-gyerekek érdekében.

Ferkó a sírást lassan abbahagyta, és fásultan ült a hintóban. Ennyi embertelenséget, míg él, nem felejt el. A kegyetlen megpróbáltatások a tizenkétesztendő fiút felnőtté érlelték.

Metszet a munkácsi vár védőjéről
egy francia kiadványban

Idegenek között

Ferkót egy polgári lakásban helyezte el a bíboros. A szoba, amelybe betuszkolta, sivár és rideg volt. Mégis örült, vigaszt jelentett számára, hogy ott volt hű kamarása, Kőrösy és nevelője Badinyi János.

- Mégsem maradok egyedül! – sóhajtott. Örömét azonban leplezte, mert még a szobában volt a gyűlölt Kollonich. Mereven nézett maga elé, nem szólt senkihez. A kínos csendet a bíboros hangja törte meg.

- Itt kell maradnod, amíg érted nem küldök! – mondta, aztán távozott.

Ferkó az ablakhoz lépett, sötét rácsaitól megborzongott.

- Látják kegyelmetek, naponta éreztetik velem, hogy fogoly vagyok, a császár foglya. Kinek vétettem én? Kit bántottam? Gyermekeknek tartanak, de úgy gyötrik a lelkemet, mintha felnőtt lennék. Senki se mondja, hogy miért. Tehát igaz, amit kegyelmed, Badinyi uram mondott: a Rákócziak veszélyt jelentenek a császárra.

Kőrösy és Badinyi meglepődve hallgatták az ifjú fejedelmük keserű szavait. Három napot tölthettek együtt. Senki sem

zavarta őket. E rövid idő úgy hatott Ferkó megsebzett lelkére, mint egy csodálatos gyógyír. Még az örök sem zavarták, akik a szobája előtt tétlenkedtek. Ám teljes megnyugvást csak akkor érzett, amikor drága édesanyjára és nővérére gondolt.

A negyedik napon megjelentek a bíboros küldöttei. A kis fejedelem rémülten nézett rájuk, tudta, hogy érkezésük csak rosszat jelenthet számára. A hivatlan látogatók megálltak előtte, s közölték a bíboros üzenetét, hogy el kell utaznia.

- Hová kell utaznom?

- Mi azt nem tudjuk.

- Nem akarják megmondani. Mi jögon teszük ezt velem? – kérdezte Ferkó felháborodva.

- Mi parancsot kaptunk, hogy anyjához vigyük.

- Anyámhoz?

A felindultság után most döbbsent rá, mit jelent ez számára.

- Ez álom, vagy valóság? Istenem, köszönöm! Ennél szebb ajándékot nem adhattál volna! Badinyi uram, kérem a dolmányomat! Indulhatunk.

Kőrösy és Badinyi kíséretével beültek a hintóba. Az út nem tartott sokáig. Ferkó-

nak azonban úgy tűnt, mintha órák múltak volna el, amíg az Ágostonok kolostorához értek. Az úton gyakran maga elé képzelte szeretett anyját, jóságos tekintetét; hallotta bársonyos hangját, érezte forró szeretetét.

- Megérkeztünk – közölték vele.

- Köszönöm, értettem.

Elhatározta: erős lesz, magatartásával nem ad okot arra, hogy az idegenek sajnálják. Hisz ő fejedelmi sarjadék, ehhez méltó lesz a viselkedése is.

Az ifjú fejedelem bátran lépett édesanyja cellájába, aki már várta őt. Hozzásietett, meghajolt előtte, aztán megölelték egymást. Ferkó torka összeszorult a meghatottságtól. Imádott édesanyjára nézett, s meglepődött, hogy megvékonyodott gyönyörű arca az elmúlt három nap alatt. Nem csoda, hisz alig vett élelmet magához a szörnyű, kilátástalan helyzetben. Fia tekintetéből sugárzott a gyermeki szeretet. A fejedelemasszony megpróbálta palástolni érzéseit, ám könnyeinek nem tudott parancsolni, elhomályosították tekintetét.

- Búcsúzni jöttem, édesanyám – szólalt meg Ferkó. – Közölték velem, hogy nagy út előtt állok.

Zrínyi Ilona arca fehérebb lett a viasz-
nál e szavak hallatán. Fájóbban érintette,
mintha tört döftek volna a szívébe, mélyet
sóhajtott, s nyugalmat erőltetett magára.

- Hová visznek?

- Nem tudom, drága jó anyám.

- Nem is kérdezted?

- Hiába kérdeztem, nem mondták meg.

- Istenem, meddig akarnak bennünket
kínozni? Látod, édes fiam, a Burgban na-
gyon jól tudják, hogy számomra ez a leg-
kegyetlenebb büntetés, hogy elszakítanak
tőled. Szörnyű, hogy semmit nem tehetek
az érdekünkben. Fogoly vagyok. Idegenek
vesznek körül, olyanok, akikben nem bíz-
hatok. Fiam, nagyon óvatos légy, vigyázz
magadra. Lélekben mindig veled leszek.

- Lejárt az idő – figyelmeztették őket.

A megrémült anya ölelte, csókolta a fi-
át, közben egész teste remegett. Fájó érzé-
sek kavarohtak szívében. Szeretett volna
felkiáltani:

- Ne vegyétek el a fiamat!

Ferkó zokogott, ismét átölelte anyját,
csak annyit tudott mondani:

- Nagyon szeretem, édes jó anyám – u-
tána elkeseredve távozott a cellából. Ez

Munkács vára

II. Rákóczi Ferenc rézpénze 1704-ből

volt az utolsó találkozásuk. Többé nem látták egymást.

Ferkót hintóba ültették, s nővéréhez mentek, az Orsolya apácák zárdájába. Itt csak a kolostor rácsán keresztül búcsúzhattak el egymástól. Szívet tépő volt, ahogy a testvérek zokogtak. Ferkó egyik kísérője nem bírta nézni, ami itt történt a gyerekekkel. Felháborodva kérdezte társától:

- Hogy lehet ilyen szörnyűséget elkövetni védtelenekkel szemben? Kit bántottak ezek a gyerekek?

Bécsben ezalatt elterjedt a híre, hogyan bánnak Zrínyi Ilonával és gyermekeivel. Azt is megtudták, hogy az ifjú fejedelmet Csehországba viszik. Előtte azonban az Irgalmasok templomába mennek, hogy az út előtt Isten áldását kérjék.

Amikor beléptek a templomba, Ferkó kísérői megdöbbenve látták, hogy a padsorok zsúfolásig megteltek magasrangú hívőkkel. Aki itt megjelent, kíváncsi volt az ifjú fejedelemre. Ám nemcsak a kíváncsiság vezérelte őket, hanem a magyarság tudatuk is. Titokban érezték, hogy ez az ifjú az ő fejedelmük. Ezt néma tüntetésnek is lehetett nevezni. A jelenlevők szép-

nek, korához képest idősebbnek látták Ferkót.

Amikor a szertartás befejeződött, ütött-kopott kocsiba ültették, s aztán elindult vele az ismeretlenbe. A kocsi után társzekéren vitték a legszükségesebb holmiját. A Prága felé vezető úton a magyar főurak lóháton várták, hogy kifejezhessék tiszteletüket fejedelmüknek. Ezzel tanúsították, hogy nem értenek egyet Kollonich embertelen magatartásával.

A spontán eseményről a császár is tudomást szerzett. Neheztelt mindazokra, akik részt vettek ebben a megmozdulásban.

Az ütött-kopott kocsi lassan elhagyta Bécset. A történetek mélyen bevésődtek Ferkó emlékezetébe. Gyűlölte ezt a várost, ám látta, milyen sok ember lakik itt, akik szeretik őt.

Már messze jártak Béctől, amikor Ferkó először tekintett ki a kocsi ablakán. A Duna mellett haladtak, eléggé rossz úton. A csendesen hömpölygő folyót erdősávok takarták el az arra utazók szeme elől. A kocsiban hárman ültek. Ferkón kívül Badinyi János, a hűséges nevelője és egy idős pap. Órák teltek el, mire az elke-

seredett fiú megszólalt. Nehezen tudta felolgozni magában a történeteket.

- Hová visznek? – kérdezte az idős paptól, aki az imakönyvét lapozgatta. Ismeretlen kísérője nem válaszolt, szóra se méltatta, inkább kinézett a kocsi ablakán. Másnap azonban váratlanul megszólalt:

- Neuhausba megyünk. Az ottani kolostorban folytathatja tanulmányait.

Többet nem mondott, újra hallgatásba burkolódzott. Az ifjú fejedelmet elszomorította az újabb hír.

- Kegyelmed velem marad, ugye? – szólott Badinyihoz Ferkó. – Nem tudnám elviselni az újabb megpróbáltatásokat, ha kegyedet is elveszíteném.

Badinyi elérzékenyült e szavak hallatán. Bízatta kis gazdáját, de nem tudott határozott igent mondani. Hisz ő is csak egy eszköz ezekben az eseményekben. Parancsot teljesít, idegenek parancsát. Nem teheti azt, amit a szíve sugall.

Napokig tartó unalmas utazás után végre megérkeztek Neuhausba (mai nevén: Jindřichův Hradec). A jezsuiták tisztelettel fogadták a fejedelmi növendéket. A mogorva szigorúság megszűnt körülötte. Csupa kedves arcot látott a kolostorban.

Szelepcsényi érsek, a régi pártfogó

Amikor kissé megpihent, átöltöztették német ruhába. Nem törődtek azzal, hogy gyönyörű magyar ruhákat hozott magával. Utána a templomba mentek misét hallgatni. Hálát adni az Úrnak, hogy szerencsésen megérkezett. Később lakomát rendeztek tiszteletére. Ferkó úgy érezte, hogy lélekben felfrissült, új otthonra talált.

A lakoma után ismét csalódás érte az érzékeny lelkű fiút. Közölték vele, hogy Kollonich utasítása szerint Badinyi János nem maradhat mellette.

- Hát eddig tartott a kedvesség? Hazugság volt ez is? A bíboros megígérte, hogy nevelőm egy ideig velem marad. Csak ennyit ér az ő szava? – kérdezte méltatlankodva. – Ezt miért nem mondta meg Bécsben? Talán könnyebben elviseltem volna.

Olyan zokogásba kezdett, hogy a szerzetesek is megdöbbentek. Hiába vigasztalták, görcsös zokogása nem múlt el. A céljába vitték, és magára hagyták. Nem sokára álomba szenderült.

Másnap abban reménykedett, hogy még találkozik nevelőjével. Ő azonban már messze járt. Elszakították tőle az utolsó

embert, aki hozzá tartozott. Teljesen egyedül maradt az idegenek között.

- Miért kell ezt a szörnyű terhet elviselnem? Ez még felnőttek is sok lenne, én meg gyerek vagyok. Istenem, csak hozzád fordulhatok! Adj erőt a további megpróbáltatásokhoz!

Hangokat hallott, s ez megzavarta gondolatmenetét. Kopogtak, s nyílt az ajtó. Egy jezsuita páter lépett a cellába.

- Jó reggelt, ifjú gróf! Azért bátorodom megzavarni, mert arra kértek, hogy vezessem végig a kolostorban. Míg erre felkészül, addig a kerengő előtt imádkozom – közölte barátságosan, aztán távozott.

Már kezd hozzászokni a gróf megszólításhoz. Hiába tiltakozna. Ez a származásán semmit sem változtat.

A kolostori séta meglehetősen hosszúra nyúlt. A páter megmutatta alaposan mindazt, amire felhatalmazták. A séta befejezése után újabb meglepetés érte. A halkszavú szerzetes eléggé tapintatosan közölte az új növendékkel, hogy átköltözik nagyobb cellába, mert senkinek sem tesz jót az egyedüllét. Két új társa szeretettel várja. Így többet gyakorolhatja a német nyelvet is.

Ferkó nem tiltakozott. Megértette, hogy azzal semmit sem ér el. Az új helyen még magányosabbnak érezte magát. Az idő múlásával beletörődött sorsába. Csak az fájt neki, hogy anyjával és nővérével nem találkozhat.

Nevelői elégedettek voltak szellemi fejlődésével, tanulmányai eredményeivel. Erről tájékoztatták növendékük gyámját. Azzal nem törődtek, mit érez a sebzett szíve, amely nehezen gyógyult a történetek után. Gyóntatói előtt sem fedte fel gyakori rossz hangulatának okát. Oktatóinak azonban szembe tűnt, hogy mindig könny szökött a szemébe, ha térképet látott. Ferkó ilyenkor Munkácsra, egykori otthonára gondolt.

Zrínyi Ilona

Zrínyi Ilona keserű évei

Ferkó távozása után a meggyötört anya magába mélyedve ült a cellájában. Forró könnyei végigcsorogtak bánatos arcán. Szíve sajgott a fájdalomtól, a szörnyű megpróbáltatásoktól. Munkácsra: az ott-honára gondolt. Ott csak sejtette, hogy a császár nem tartja be ígéretét a vár átadása után. A megérzései beteljesültek: a császár foglya lett. Még a gyerekeit is elszakították tőle. Kezét imára kulcsolta. Fájdalmas sóhaj tört fel a kebléből, majd imádkozni kezdett.

- Istenem! Kegyelmes Isten! Hozzád fordulok mély fájdalmamban. Légy hozzám irgalmas! Világítsd meg az elmémet! Mit tegyek a gyermekeim érdekében? Olyan tanácstalan vagyok. Nem tudom, hogy kihez fordulhatok segítségért. Benned van minden reményem. Úgy szeretnék segíteni Ferkónak és Juliankának! Jóságos Istenem, nem lázadok a sorsom ellen, ha érzem, hogy kezedbe veszed életünk irányítását. Törvényeid szerint éltem és élek, ám szembeszegülök azokkal, akik megaláznak és meggyötörnek. Idegen városban vagyok. Nemcsak a város ide-

gen, azok is távol állnak tőlem, akik között kell élnem. Ellenségnek tekintenek. Miért? Én soha senkit nem bántottam. Szabadságunkért harcoltam, amihez minden embernek joga van. Látom, ez bűn azok szemében, akik gyűlölnek minket. Teremtőm! Te igazságos és jó vagy, add, hogy újra szabadok lehessünk! Hiszem, hogy meghallgatod fohászatomat, s nem feledkezel meg...

Az utolsó szavakat lassan, alig hallhatóan mondta. A fájdalom álomba szenderítette. Ez olyan volt számára, mint a balzsam. Megerősítette testben és lélekben.

A hír gyorsan terjed, mintha szárnya lenne, még a császári városban is. A Bécsben élő magyar érzésű főurak körében megbotránkoztatást váltott ki, hogyan bánnak a fejedelemasszonnyal. Szelepcsényi érsek is értesült a felháborító eseményekről. Ő jól ismerte Zrínyi Ilonát és néhai férjét, I. Rákóczi Ferencet. Együttérzésük nem homályosult el tétlenül. Megpróbáltak segíteni a megalázott asszonynak.

A kitartó jó szándék, ha nehezen is, meghozta gyümölcsét. A fejedelemasszonyt

átköltöztették az Ágoston rendi apácák kolostorából az Orsolyák zárdájába, ahol leánya tartózkodott. Felvillant előtte a reménység első sugara. Tágas szobákat kapott, s ezeket Munkácsról hozott bútorokkal rendezhette be, amelyek régi otthonára emlékeztették. Személyzetet is tartathatott: két szolgálólányt.

A körülményeihez képest, ez sokat jelentett neki. A szabadság parányi ízét érezte, amikor megtudta, hogy levelezhet fiával és ismerőseivel, s szabadon járhat Bécsben. Az anyai boldogságot ismét érezhette, amikor közölték vele, hogy bármikor találkozhat lányával, Juliankával. Ezt azonban beárnyékolta az a fájó érzés, hogy nem érintkezhet fiával. Már tudta, hogy a neuhausi rendházban „gondoskodnak” neveléséről. Ha nem találkozhat vele, akkor legalább levelezéssel próbálja megtalálni az utat, hogy teljesen ne távolodjon el tőle. Julianka a közelében van, sorsának irányítására talán némi hatással lehet.

Zrínyi Ilona napjai az Orsolyák zárdájában gyorsan teltek. Miután hozzászokott az ottani körülményekhez, elhatározta, hogy rendezi anyagi ügyeit. Nem nézheti tétlenül a hatalmas Rákóczi-uradal-

mak szétlopását. Levelet írt Kollonichnak, s kérte támogatását abban, hogy a Rákóczi-uradalmak irányításával régi, hű emberüket, Klobusitzky Ferencet bízhasssa meg. A levelét latinul írta. Ügyelt minden szóra, mert levelezését alaposan cenzúrázták.

Kollonich a levél elolvasása után mélyen gondolataiba merült. Hosszú fontolgatás után beleegyezett, hogy Klobusitzky Ferenc irányítsa a Rákóczi-uradalmakat. Nem önzetlenség vezérelte erre a döntésre. Tudta, hogyha az uradalmak jól jövedelmeznek, akkor a gyámot megilleti a jövedelem egyhatoda. Ez komoly összeget jelentett számára. A császári udvarban azonban azt tartották, hogy a Rákóczi-család vagyon nélkül kevesebbet árthat, mint hatalmas birtokkal. Ezért nem nézték jó szemmel Kollonich elhamarkodott döntését.

Az idő múlásával a fejedelemasszony jó kapcsolatot alakított ki a zárda lakóival. Tekintélyét növelte, hogy a birtokairól érkezett élelemből jelentős részt juttatott a zárdának. Az apácafőnöknő – alkalom adtán – kinyilvánította hálás köszönetét a köztük élő jótevőnek.

Zrínyi Ilona második esztendeje lakott a zárdában, amikor az apácafőnöknő váratlanul felkereste a lakosztályában.

- Tisztelettel üdvözlöm hajlékomban. Örülök, hogy itt fogadhatom.

- Köszönöm, grófnő – mondta a váratlan vendég, és kellő tapintattal nézett körül a szépen berendezett szobában. A fedelemasszonyt már nem lepte meg a megszólítás. „Hozzászokott”.

- Látom, otthonossá alakította lakosztályát. Kimondottan világias ízléssel – jegyezte meg az apácafőnöknő kissé fanyarul. – Szépek a bútorai.

- Családi örökség – szólt közbe Zrínyi Ilona.

- Ez kissé szokatlan a zárdánkban.

- De kérem...

- Ne mentegetőzzék! Nem akarok beleszólni az életvitelébe. Tudom, már mások megtették előttem. Nem könnyű az élete. Mindenről értesültem, ami a családjával történt. Mint ember, megértem önt. Remélem, az itteni légkör kissé ellensúlyozza a történeteket, amennyire egy zárdában ez lehetséges. Persze ezt csak feltételezem. Grófnőnek kell éreznie, hogy ez így van-e.

Bocsánat, nem is erről szándékoztam beszélni, hanem Julianna nővéréről.

- A lányomról? – kérdezte meglepődve a fejedelemasszony.

- Igen, róla.

- Mi történt vele?

- Ne aggódjon, nem történt vele semmi! Látom, megijesztettem, pedig nem volt szándékomban. Julianna nővér szelíd, istenfélő gyermek. Viselkedése is mutatja, hogy megfelelő nevelésben részesült. A zárda lakói megszerették őt. Talán ő is jól érzi magát közöttünk.

- Boldogan hallgattam elismerő szavait a...

- Kérem, hallgasson végig türelmesen! – mondta kissé zavartan, majd így folytat-
ta: – Nemsokára döntenie kell a leánya sorsáról, persze az ő beleegyezésével. Mi azt szeretnénk, ha köztünk maradna, Jézus menyasszonya lenne. Hisz olyan jó-
ságos teremtes. Ilyennek a zárdában kell élnie – fejtette ki véleményét, aztán kér-
dőn nézett Zrínyi Ilonára.

- Hálára kötelez, hogy így vélekedik a lányomról. Őszintén beszélt velem, ezért őszinteséggel tartozom. Erről már többször szót váltottunk Juliankával. Ő vilá-

gosan elmondta, hogy nem lenne boldog – egy életen keresztül – a zárda falai között. Jobban vonzza őt a világi környezet. Anya szeretne lenni. Nagyon ragaszkodik a gyermekekhez. Többször hangsúlyozta, hogy gyermekek nélkül nem tudja elképzelni az életét. Isten látja lelkem, nincs szándékomban visszautasítani az ön nemes ajánlatát. A lányom boldogságát kell szem előtt tartanom. Ha helyesnek látja, akkor üzenjünk érte.

- Ezt mellőzhetjük, grófnő. Az ön szavai mérvadóak számomra.

A zárdafőnöknő felállt, s ezzel jelezte, hogy távozni készül.

- Értem, grófnő! Tudomásul kell vennem, hogy a zárdánk elveszít egy nemes lelkű lényt. Olyasmire kényszeríteni őt, amihez nem érez vonzalmat, bűn lenne részünkről – mondta eléggé színtelen hangon, aztán elköszönt. Zrínyi Ilona megkönnyebbülve felsóhajtott:

- Teremtőm, hála neked, nem alakult ki közöttünk komolyabb szóváltás! A zárdafőnöknő csalódottan távozott, mert így a lányom öröksége nem a zárdáé lesz – gondolta a fejedelemasszony. – Ha erőm engedi, nem fogják szétrabolni családunk bir-

tokait a szemem előtt – tört fel szívéből a heves tiltakozás.

Nem tévedett. Valóban az örökségre számítottak. A beszélgetés után ritkábban látták egymást, de a kapcsolatukat továbbra is fenntartották.

Julianka nemsokára felnőtt korba lépett, s hivatalosan is felnőtté nyilvánították. Nem akadályozta senki a szabad mozgásban. Részt vehetett a főúri bálokon és egyéb rendezvényeken. Ő élt is ezzel a lehetőséggel. Megízlelte a társadalmi élet szépségét és árnyait. A bálokon feltűnést keltett ízléses öltözködésével és kultúrált magatartásával. Kerülte a feltűnést, de kedvessége és fiatalos bája felkeltette az emberek figyelmét. Főleg a férfiak körében. Rövid idő alatt közkedvelté lett a bécsi társadalmi élet felső köreiben. Nevét tisztelettel ejtették ki azok, akik megismerték. Rákóczi Julianka szépnek látta az életet; már nem gondolt azokra a sérelmekre, amelyek megkeserítették családjá életét.

*

Gyorsan múltak a napok és a hónapok. Eltelt egy év. Ismét tavasz lett. A zárda kertjében újra virágba borultak a fák. A

tavaszi üde illata vibrált a levegőben. Bódítóan hatott mindazokra, akik a gyönyörű fák között sétálgattak. A fejedelemszöny kinyitotta szobája ablakát, s mélyet szippantott a virágillatú levegőből. A volt otthonára gondolt, ahová később köszönt be a tavasz, de mégis csodálatosabb. Ez természetes. Az ember mindent szebbnek lát, ha szabadon él; az otthon megértő légköre veszi körül.

Zrínyi Ilonát annyira lenyűgözte a csodálatos látvány, észre sem vette, hogy Julianka mellette áll, s nézi őt.

- Édesanyám! – szólalt meg a lány.

- Megijesztettél, kislányom. Mióta vagy itt?

- Néhány perce léptem a szobádba. Annyira a gondolataidba merültél, hogy nem mertelek megszólítani. Jó volt látni azt a nyugalmat, amely körülvett. Régen láttalak ennyire nyugodtnak.

- Jó hatással van rám a tavasz: az újjáéledés. Ilyenkor Munkács jut eszembe. Nehezen viseltük el az ostromot, de legalább szabadok voltunk, együtt lehettem gyermekeimmel.

- Édesanyám, én szabadnak érzem magam.

- Ebben a városban, ahol annyiszor megaláztak? Itt kell élned akaratod ellenére! A császár engedélye nélkül nem hagyhatod el a várost. Ez szerinted szabadság? Remélem, hogy nem gondolod komolyan?

- Ne haragudj, édesanyám, én ezt másképp látom! Kérlek, ne erről beszéljünk! Más szándék vezetett hozzád, hallgass meg!

Zrínyi Ilona kíváncsian nézett a lányára. Meglepte az a hangsúly, ahogy mondta.

- Istenem, történt valami?

- Ne félj, nincs semmi baj, ami bánatot okozna!

- Beszélj már! Mi az, amit mondani szeretnél?

Julianka leült az egyik karosszékre, és anyja szemébe nézett.

- Te is ülj le, édesanyám! Örömhírt hoztam. Megismerkedtem egy férfival. Már többször találkoztam vele. Úgy érzem, hogy megszerettem. Olyan jó érzés látni őt – mondta Julianka boldogan. – Tegnap megkérte a kezemet.

- Ez valóban nagy meglepetés számomra. Megtudhatnám, hogy ki az a férfi?

- Ferdinánd Gobert Aspremont-Reckheim altábornagy.

Zrínyi Ilona úgy érezte, hogy egy világ dőlt össze körülötte. Arca fehérebb lett a falnál. Szédülés fogta el. Egész teste remegett.

- Jól értettem, amit mondtál? – kérdezte kissé remegő hangon.

- Mi történt veled, édesanyám? – kérdezte a lány meglepődve. – Megkérték a kezemet. Nem is örülsz?

- Tudod, hogy kihez akarsz férjhez menni? – kérdezte az anya ingerülten.

- Hogyne tudnám! Egy tisztességes és becsületes emberhez. Jó megjelenésű és vonzó. Tetszik nekem.

- Arról azonban megfeledkeztél, hogy ő is a császár kiszolgálója.

- Miért mondod ezt nekem? Magasrangú katonatiszt a császár hadseregében. Ez talán bűn?

- Elfelejtetted már, hogy a császár kiszolgálói tették tönkre a Zrínyi-családot? Nagyapádat Bécsújhelyen kivégezték, nagyanyádat örületbe hajszolták, minket hontalanná tettek. Most is a császár foglyai vagyunk. E szörnyűségek neked semmit sem jelentenek? Nem beszélve arról, hogy a kérőd lánya lehetnél.

- Drága jó anyám, az említett szörnyűségekhez a leendő férjemnek semmi köze

sincs. A történeteken már nem tudunk változtatni. Arról megfeledkeztél, hogy te is idősebb vagy nevelőapámnál? Ennek ellenére szeretitek egymást. Boldogtanná akarsz tenni? Kérlek, ne büntess mások vétkeiért! – mondta zokogva.

Ilona asszony szótlanul nézte a kétségbeesett lányt. Szívében még dúltak az indulatok, de értelme azt sugallta, hogy talán igaza lehet a lányának.

- Még én is büntessem? Hisz a sors eléggé megsebezte lelkünket. Ferkót teljesen elszakították tőlem. Csak Juliankát hagyták mellettem. Abba a korba lépett, amikor az ember lelkileg könnyen sérül – ezeket gondolta, aztán a lányához lépett. Megölelte, és zsebkendőjével törölgette leánya keserű könnyeit. Megértette, hogy más lehetősége nincs, mint áldását adni Julianka házasságára. Máskülönben őt is elveszíti!

- Nyugodj meg, kislányom! Távol áll tőlem, hogy bántsalak téged. Hidd el, nagyon szeretlek! Én is azt akarom, hogy boldog légy. No, ne sírj már!

Megcsókolta leánya könnyes arcát, s mosolyt erőltetve nézett a szemébe.

- Juliankám, vasárnap várlak benneteket ebédre – mondta kiengesztelően.

A leány szeme felcsillant. A történetek után erre nem számított.

- Köszönöm, drága édesanyám – mondta kitörő örömmel, aztán elkészönt tőle. Ilona asszony szívében tovább élt a megvetés azok iránt, akik kegyetlenül bántak egész családjával.

*

1691. február 1-én meghalt VIII. Sándor pápa. Kollonich bíboros a pápaválasztásra Rómába ment, s ott néhány hónapot töltött. Távolléte alatt Rákóczi Julianka és Ferdinánd Gobert Aspremont-Reckheim megtartották az esküvőt a császár, I. Lipót engedélyével. Julianka boldog volt. Őszintén ragaszkodott férjéhez. Az új házasságok nagyon örültek a számtalan gratulációnak, amelyek elhalmozták őket szeretettel és jókívánsággal. A családi esemény nagy meglepetést jelentett az altábornagy rokonainak is, akik valóban szorgalmazták az esküvőt.

Az öröm annyira hatalmába kerítette Juliankát és férjét, hogy teljesen megfedkeztek Kollonichról, akinek magatartása szinte kiszámíthatatlan volt velük

szemben. Talán sejtették, hogy mi vár rájuk, ha a bíboros visszatér Bécsbe.

Kollonich féktelen haragra gerjedt, amikor megtudta, hogy gyámleánya férjhez ment. Tüstént arra gondolt, hogy a Rákóczi-vagyon egy részét már nem kapja meg az egyház. A házassággal áthúzták titokban dédelgetett tervét. Megmozgatott minden követ, hogy bosszúvágyát kielégítse. I. Lipótnál elérte, hogy a fiatalasszonyt zárdába vitték, férjét pedig letartóztatták.

Zrínyi Ilona és a nagy tekintéllyel rendelkező Aspremont család sem maradt tétlenül. Széleskörű befolyását arra használta fel, hogy a bíborost háttérbe szorítsa. A császár félt, hogy komoly botránnyá duzzad az ügy, ezért elrendelte az Aspremont házaspár elleni eljárás megszüntetését. Kollonich vesztett, de nem felejtett. A meghurcolt házaspár keserű napjait később megszépítette a megértő légkör, amely körülvette őket.

*

A fejedelemasszony körül is felgyorsultak az események. Jó hírt kapott második férjétől, Thököly Imrétől, aki győzelmet aratott Zernyestnél az osztrák csapatok felett.

Foglyul ejtette Heister és Dória magas rangú katonákat. Thököly Imre kimondhatatlanul boldog volt. Ugyanis arra gondolt, hogy végre megszerezheti felesége szabadságát, akit hat hosszú esztendeje nem látott: a szeretett asszonyt, a drága tündéri Ilonát.

- Kegyetlen az élet, mindig azoktól szakít el, akiket nagyon szeretünk – mondta Thököly egyik hűséges vitézének. – A Zernyesti győzelem talán visszaadja a boldogságomat. Olyan híreim vannak, hogy I. Lipótnak fontosak a foglyul ejtett generálisok. Heisterért a feleségemet kérem, Doriáért pedig váltságdíjat akarok. Legalább tisztességes ruhát adhatok a hűséges katonáimnak. Megérdemlik. Ők most is mellett állnak. Jó kurucok: a magyar nép szabadságáért harcolnak. Ó, de másképp lenne minden, ha a főnemesek többsége nem hagyott volna cserben. Kár ezen keseregni. A történeteken nem tudok változtatni.

- Igaza van, jóságos urunk – szólalt meg Békési János – Ami elmúlt, azt már nem tudjuk visszahozni. Nem lázadunk a történetek ellen. Hisz mindig becsületesen harcoltunk. Számtalan győzelmes ütközet van mögöttünk. Megtettünk mindent édes

hazánkért: Isten látja lelkünket, nem akarunk ítélni senki felett, de az életünk másképp is alakulhatott volna. Mindenki, aki velünk maradt, tudja, hogy az emigráció keserű évei várnak ránk. Ezt is vállaljuk tisztességesen.

A kuruc „király” meghatódva hallgatta hűséges emberét.

- Valami azt súgja, hűséges kurucom, felragyog még nemzetünk egén a szabadság csillaga.

Thököly kitűnő katona volt, jó hadvezér. A diplomácia zavaros labirintusában már nehezebben igazodott el. Ezért volt érthetetlen számára, miért gördítenek annyi akadályt, hogy a fogolycserét megvalósítsák. A célja eléréseért a nemzetközi kapcsolatait is igénybe vette. Sajnos, nem eléggé gyümölcsözően. A hosszú huzavona után 1691. végén aláírták a foglyokra vonatkozó kicserélési szerződést. Zrínyi Ilona, amikor megtudta a hírt, vegyes érzelmekkel fogadta.

- Újabb megpróbáltatások várnak rám! – sóhajtott. – Örülöm kellene, mégis szomorúság szorongatja a szívemet. Alig várom, hogy találkozhatnék Imrével! Ha a férjemhez megyek, elveszítem gyermekei-

met. Ki tudja, hogy látom-e őket valaha. Julianka már férjnél van. Ő Bécsben marad, a jelek arra utalnak, hogy boldogok. Szeretetlenben és megértésben élnek. Pedig mennyire elleneztem ezt a házasságot.

Legalább a fiam jöhetne velem! Tudom, ez megvalósíthatatlan. A császár ehhez nem adja beleegyezését. Mit is várhatok azoktól, akik fogolyként kezelnek? Kinsky grófhoz kellene fordulnom. Ő mindig jó szándékú volt velem szemben.

A fejedelemasszony kérése nem úgy teljesült, ahogy óhajtotta. Kinsky gróf közbenjárása után csak annyit engedtek meg neki, hogy levélben elbúcsúozhat fiától. A fájdalom ezernyi szála mardosta anyai szívét, amikor megírta búcsúlevelét régen látott fiának.

Zrínyi Ilona utolsó levele nem jutott el szeretett fiához. Ismét becsapták és félrevezették. Hála a Mindenhatónak, hogy ő ezt sohasem tudta meg.

Zrínyi Ilona és Thököly Imre találkozása

A tél már javában tombolt, amikor a fejedelemasszony elkészült az újabb útra. A szolgálólányok készségesen teljesítették asszonyuk utasításait, aki pontosan feljegyezte, mit tartalmaznak a málhák. Alaposan átgondolta, hogy hány társzekérre lesz szüksége. Ízlésesen berendezett lakosztályában a pedáns rendet a rendetlenség váltotta fel. Látszott, hogy minden készen áll a költözésre.

- Pihenjen meg asszonyom! – szólta az egyik szolgálólány. – Mindjárt hozom az estebédjét.

- Igazad van. Rám fér egy kis pihenés. Hogy említetted, most érzem az éhséget.

Leült az ablak előtt lévő karosszékbe. Hosszan elnézte, milyen szépen havazik. Gondolatai azonban nem hagyták pihenni. Közben jóízűen elfogyasztotta az ízletes ételt.

- Az emberi sors kiszámíthatatlan, mindig tartogat meglepetést. Úgy érzem, hogy mögöttem áll egy láthatatlan erő, amely hajszol, kerget egész életemen keresztül. Hol kegyetlen, hol megértő velem szemben. Mit takargat még számomra, sejtel-

mem sincs. Egyelőre csak azt súgja egy belső hang: újra menned kell, nagy út áll előtted.

E szokatlan gondolatokat elhomályosította az anyai érzés, amely hívatlanul tört lelkére. A fiához írt búcsúlevele óta fel-fel tört szívéből a keserűség. Most is ezt érezte. Elmegy. Itt hagyja Bécset, a gyűlölt császári várost. De itt kell hagynia élete értelmét: Juliankát és Ferkót. Megpróbálta elhessegetni e fájó gondolatokat, mégis visszatért hozzájuk akaratlanul.

Anyagi ügyeit is rendezte. Körültekintő figyelmet fordított a Rákóczi-vagyonról szóló oklevelek biztonságos letételére, nehogy osztrák kézbe kerüljenek.

Elbúcsúzott azoktól, akik mellette álltak nehéz éveiben. Őszinte hálát érzett Kinsky gróf iránt, aki mindig jóindulatú volt családjával szemben.

Meglepően szép volt a búcsú a zárda főnöknőjétől, aki őszintén tisztelte a fejedelemasszonyt. Nagyon becsülte emberi erényeit. Tudta, hogy távozásával a zárda egy nemes lelkű embert veszít el.

Még hátra volt a legfájóbb esemény: búcsúlátogatás Juliankánál. Az utolsó napokra halasztotta, mert abban reményke-

dett, hogy így könnyebben megbarátkozik a búcsúzással járó érzésekkel.

Késő délutáni órákban érkezett veje Graben utcai palotájába. Leánya és veje szeretettel fogadta. Majd a zöld szalonba mentek, ahol teával és édességgel kínálták a szívesen látott vendéget. Zrínyi Ilona boldognak látta leányát és vejét. Ez megnyugtatta őt.

- Talán így könnyebb lesz a búcsúzás – próbálta megnyugtadni háborgó lelkiismeretét. Julianka nyílt volt édesanyjával szemben. Mindenről beszélt, mindent elmondott, ami velük történt az esküvőjük óta. Vejére, Ferdinándra is nagy hatással volt Julianka közlékenysége.

Zrínyi Ilona néhány napot töltött lányánál. I. Lipót sürgette, hogy minél hamarabb távozzon Bécsből. Ugyanis eltitkolták, hogy fia Neuhausból elindult Bécsbe. A császár szerint nem kívánatos, hogy a fejedelemasszony találkozzon a fiával. Tudomására adták, hogy távoznia kell a császári városból. Leánya hiába marasztalta, nem maradhatott tovább.

- Kislányom, nagyon jó volt veletek. Az idő sürget: mennem kell – mondta elcsukló hangon.

Julianka döbbsen nézett édesanyjára. Csak most jutott el a tudatáig, hogy ő örökre eltávozik. Idegen országba megy. Ki tudja, hogy látják-e még. Átölelte őt, szokogva borult a keblére.

- Megnyugvással megyek nevelőapádhoz, mert látom, hogy boldog vagy. Ferencről nem búcsúzhattam el. Megtiltották. Arra kérlek, hogy szeressétek egymást. Ferdinánd, kedves vőm uram, ugye vigyáz majd a leányomra?

- Nagyon szeretem Juliankát. Életem értelme lett. Ne aggódjék miattunk, mi boldogok vagyunk – válaszolta Aspremont, majd megcsókolta anyósa kezét. Zrínyi Ilona a búcsúzás után kifosztottnak érezte magát. Ismét magányos lett. Tudta, hogy ez volt az utolsó találkozása leányával.

Hideg, januári nap volt, amikor a fejedelemszony hintaja elindult Bécsből a zsoldos katonák kíséretével.

- Jóságos Istenem, köszönöm, hogy ezt a napot is megérhettem – tört fel kebléből a hála. – Szabad vagyok, ismét szabad. Újra láthatom szép hazámat: Magyarországot!

Thököly Imre

A hintó lassan haladt a hóval borított utakon. Ügyelniük kellett arra, hogy a társzekerek mindig mögöttük legyenek. A fejedelemasszony lehunyta szemét, s hagyta, hogy zsibbadt érzései álomba ringassák. Így legalább nem érezte a csípős hideget, s nem észlelte a hintó távolodását attól a várostól, ahol lépten-nyomon megtalálták. Ki tudja, meddig alhatott. Arra ébredt fel, hogy az egyik zsoldos kopogtatott a hintó ablakán:

- Grófnő, már Magyarországon vagyunk.

Kinézett a kocsi ablakán. Hóval borított földeket látott. S mégis egész testében szokatlan melegséget érzett.

- Magyarország, édes hazám! Itthon vagyok! – boldogan ejtette ki e szavakat, könnyei végigfolytak szép arcán.

Mit érzett akkor, senki sem tudta meg. Csak az értheti meg őt, akit hasonlóképpen szakítottak el hazájától és gyermekeitől.

Az egyik településen megálltak pihenőt tartani. Az emberek, amikor meglátták az osztrák zsoldosokat, kuckóikba húzódtak vissza. Csak akkor merészkedtek elő, amikor a kocsistól megtudták, hogy kit hozott

a hintó. Nagy lett az öröm a hír hallatán. Az egyik asszony forró tejjel és friss kenyérrel futott a fejedelemasszonyhoz, aki ezüstpénzzel jutalmazta jóságát. Így ment ez mindaddig, amíg Tokajba nem értek, ahol az emberek őszinte szeretettel vették körül a rég nem látott nagyasszonyukat.

Végre olyan emberek között pihenhetett meg, akiktől nem kell félnie, mert szeretik őt. Ismét otthon érezte magát. Az otthon meghittségét csak az zavarta, hogy szerettei távol vannak tőle.

- A gyerekeim már saját útjukat járják. Más az életfelfogásuk, mint az enyém! Így van rendjén. Mégis jó lenne, ha a közelemben lehetnének. Nekem az uram mellett a helyem. Lassan hat éve vár rám. De jó lenne, ha újra boldogok lehetnénk! – mondogatta elérzékenyülve.

*

Zrínyi Ilona Tokajban jól érezte magát. Végre megnyugodott. Lassan visszanyerte lelki egyensúlyát. Felszabadultan viselkedett és beszélt. A februári napok hidegek voltak, de őt ez nem zavarta. Szívében az öröm tüze izzott. Alig pihente ki a hosszú utazás fáradoalmait, indult volna tovább. Tudta és érezte, hogy férje nagyon várja.

Ő is vágyódott utána. Annyiszor elképzelte találkozását a szeretett férjjel, hogy már szinte azt érezte, hogy közelében van. Néha beszélt is hozzá. Képzletben látta az arcát, ahogy rámosolyog, s feléje nyújtja erős, de gyengéd karját.

- Már holnap indulnék, hogy minél hamarabb találkozhassek Imrével. Nem törődöm a zord idővel – mondogatta türelmetlenül, ahogy nézte a kandallóban égő fát.

Kopogtattak az ajtón. Kissé összerez-zent.

- Bejöhet – válaszolta.

- Szalontai György uram kérdezi, hogy tiszteletét tehetné-e a fejedelemasszony-nál – kérdezte a hűséges szolgálja.

- Várom őt. Közöld vele! – válaszolta sugárzó arccal.

Néhány perc múlva Szalontai György lépett a szobába, s Zrínyi Ilona előtt fél-térde ereszkedett.

- Örülök érkezésének. Foglaljon helyet!

- Jó érzés tölti el szívünket, hogy a nagyasszonyunkat újra közöttünk láthat-juk. Egy nap sem múlt el, hogy ne gondol-tunk volna úrnőnkre és családjára. Hála

Istenünknek, hogy a sors ismét hozzánk vezérelte.

Szavai őszintén hangzottak. Nem volt bennük semmi színlelés. Zrínyi Ilona meghatódva hallgatta őt, s közben eszébe jutott az a keserves út, amikor Bécsbe vitték. Szalontai akkor is hűségese és megértően viselkedett velük szemben.

- Féltő szemünk nagyon vigyáz nagyságodra. Míg itt lesz, semmilyen bántódás nem érheti. Tokajban is a népünk szeretete veszi körül. Örülnénk, ha itt maradhatna, de tudjuk, hogy a sors keze tovább kényszeríti.

Zrínyi Ilona régen nem hallott ilyen egyszerű és emberi szavakat. Könnyei elhomályosították szemét. Hosszú távolléte után nem remélt ennyi szeretetet.

- Nem erről szándékoztam beszélni. Ezt a szívem sugallatára tettem – mentegőtődzött Szalontai kissé restellkedve. – Kérem nagyságodat, hogy az utazását halassza el! Tél van. Az utak járhatatlanok, főleg az Alföldön. Várjon tavaszig! Nagy veszélynek lenne kitéve a volt török hódoltsági területen.

- A kíséretem megvéd minden bajtól.

- Attól tartok, hogy ilyenkor a kíséret ereje nem elegendő.

- Köszönöm jóindulatát. Fontolóra veszem utazásom időpontját. Szívesen látom máskor is.

Szalontai meghajolt, majd távozott.

*

Lassan beköszöntött a régen várt tavasz. A fejedelemasszony alig várta, hogy útra kelhessen. Mindennap egy örökkévalóságnak tűnt a férje nélkül. A várakozás ideje alatt felfrissült testben és lélekben. Eléggé kipihente lelki sérüléseit is. Kedélye jó volt. Ilyen kedvező körülmények között fogott hozzá újabb útjának előkészítéséhez. Nem feledkezett meg férje különös óhajáról sem: a finom tokaji borról, amit Thököly Imre nagyon szeretett.

A portyára kiküldött emberek jelentették, hogy az utak néhány nap múlva járhatóak lesznek. Ilona asszony naponta fohászkodott az Úrhoz, hogy napsütéses idő legyen. Az eső kerülje el a környéket. Úgy látszott, hogy mindennapi könyörgése meghallgatásra talált. Az időjárás neki kedvezett. Végre elérkezett a várva várt nap. Indulhatnak. A málhás szekereket jól megrakták értékes tárgyakkal. A hintó is e-

lőállt. A bátor és sokat szenvedett asszony ismét útra kelt. Az emberek könnyes szemmel búcsúztak el jóságos asszonyuktól. A császári vértések mellett magyarok is elkísérték a nagyasszonyt.

- Megint utaznom kell. Örülök, hogy végre találkozom a férjemmel, nem leszek egyedül. Az öröm mellett keserűséget is érzek, mert el kell hagynom Magyarországot: édes hazámat. A sors mindig ilyen volt hozzám, nem adatott nekem felhőtlen boldogság sohasem. Most is így van.

Amikor lakott területre érkeztek, az emberek házaikba rohantak. Félték az osztrák zsoldosoktól. Csak akkor merészkedtek elő, amikor elterjedt a hír, hogy ki van a hintóban. Körülvették azt. Látni akarták a fejedelemasszonyt, hogy legalább egy jó szóval köszöntsék. Zrínyi Ilona alig akart hinni a szemének.

Egy erős testalkatú férfi tört utat a hintóhoz. A fejedelemasszonyra nézett, aki meglepődve figyelte őt. A férfi nézte-nézte a határozott tekintetű asszonyt, aztán féltérdre ereszkedett előtte, s ezeket mondta:

- Thököly Imre nagyurunk seregében harcoltam. Megsebesültem, s a felépülésem hosszú ideig tartott. Anyámnak kö-

szönhetem, hogy élek – mondta, közben figyelte, nincs-e a hintó mellett zsoldos. – Most bujdosnom kell. A reménység felcsillant előttem, amikor hírül hozták, hogy a hős asszony, Munkács védője szabad. Akkor szabad lesz a fia is, a mi reménységünk, II. Rákóczi Ferenc.

Zrínyi Ilona lélegzete elállt e szavak hallatán. Ilyen őszinte vallomást a családjáról még nem hallott.

- A fiam, Ferenc, a nemzet reménysége? Az emberek visszavárják őt? Ennyire bízna benne? Én, az anyja, miért vagyok elkeseredve? – tette fel lélekben a kérdéseket. Kézításkájából maroknyi ezüstpénzt adott az idegen embernek.

- Végy lovat és fegyvert, hogy ismét harcolhass!

- Köszönöm, fejedelemasszony. Ígérem, megkeresem a bujdosó társaimat, a kurucokat – mondta boldogan.

A hintó nemsokára elindult Karánsebes felé. Thököly Imre ott készítette elő felesége fogadását.

A megegyezés szerint a találkozásra csak új Palánkon kerülhetett sor.

A futár jelentette, hogy a fejedelemasszony már nincs messze a tábortól. Thö-

köly kurucai rendbe hozták ruháikat, kifényesítették a lovak szerszámaikat, hogy kelő tisztességgel fogadhassák vezérük asszonyát.

Május 13-án érkezett a várva várt vendég Karánsebesre. A harang zúgása jelezte a rendkívüli eseményt. Erre az alkalomra díszbe öltözött a tisztikar is. Mindenki izgatottan várta a hős asszony érkezését.

Zrínyi Ilona megpihent Karánsebesen. Azon töprengett, hogy melyik ruháját öltse magára. Azt akarta, hogy a régen látott férj előtt fejedelmi öltözetben jelenjen meg. Mindent alaposan átgondolt, csak azután indult Új Palánkra.

Thököly a leghűségesebb embereivel és a díszcsapattal már megérkezett Új Palánkra, felesége fogadására, ahová nemsokára odaért Ilona asszony is. Gyönyörű öltözetben volt. Fejét csipkefátyollal fedte be. Arca ragyogott a boldogságtól. Ötvenedeik évében járt, de sokkal fiatalabbnak látszott. Alakja délceg és vonzó. Mindenki megcsodálta, aki jelen volt a fogadáson.

Megperdültek a dobok, megszólaltak a kürtök, magasra emelkedtek a kardok, amikor a kuruc király felesége, a katonák

éljenző sorai között, a férje felé közeledett. A sor végén megpillantotta őt. Nem akart hinni a szemének.

- Mennyire megváltozott – villant át elméjén. Lelki szeme elé idézte azt az embert, akit több mint hat éve nem látott. Ám gyorsan elhessegette ezeket a gondolatokat, és meghatódva nézte azt a szakállas férfit, aki tőle néhány lépésnyire állt.

- Imre... Imrém... édes férjem! – hangja remegett a meghatottságtól. Ölelték, csókolták egymást. Szemükbe könny szökött a mérhetetlen boldogságtól.

- Tündér Ilonám! Elhoztad számomra az igazi boldogságot: itt vagy velem, drága asszonyom.

A dízsátorba mentek, ahol ünnepi lakoma várta őket. Nagyon boldogok voltak. Még egyikük sem sejtette, hogy mennyi megpróbáltatás vár rájuk a törökországi emigrációban, ahová a császár száműzte őket.

Thököly Imre megfogyatkozott serege már nem jelentett komoly veszélyt a császárnak. Leghűségesebb emberei az emigrációba is követték vezérüket.

Hesseni Sarolta Amália,
II. Rákóczi Ferenc felesége
(David Richter olajfestménye)

Zrínyi Ilona (1643–1703) az emigráció keserű éveiben hűségesen férje mellett állt, aki elég gyakran betegeskedett. Izületi gyulladások gyötörték, amelyek nagy fájdalmakkal jártak. A nikodémiai tartózkodásuk alatt mindig türelmesen ápolta. Thököly naponta érezhette felesége odaadó szeretetét. Férje ápolása mellett időt szakított arra is, hogy kapcsolatát fenntartsa a francia udvarral. A bécsi francia követ egy-egy futárt küldött Konstantinápolyba, akinek mindig a lelkére kötötték, hogy keresse fel Thököly Imrét és feleségét Nikodémiában.

Így jutott Zrínyi Ilona tudomására, hogy gyermekei már nincsenek Kollonich gyámsága alatt. A bíboros hamisított végrendelet alapján azt igyekezett bizonyítani, hogy a Rákóczi-árvák vagyona a jezsuitáké.

Zrínyi Ilona a bécsi tartózkodása idején biztonságba helyezte a Rákóczi-vagyonra vonatkozó okleveleket. A futárral üzenetet küldött gyermekeinek, hogy hol találják meg azokat. Ferencnek és Juliankának így sikerült visszaszerezniük jogos birtokaikat. Édesanyjuk vére megnyugodott. Úgy érezte, hogy az utolsó csatát meg-

nyerte Koloniccsal szemben. A sok szenvedés és küzdelem után 1703-ban távozott az élők sorából századának csodálatos asszonya. Férje később, 1705-ben adta vissza lelkét a Teremtőnek.

Földi maradványaikat 1906-ban hozták haza Törökországból. Komáromi János írt krónikát ott tartózkodásukról, aki hűséges maradt hozzájuk az emigráció keserves éveiben.

Felhasznált irodalom:

R. Várkonyi Ágnes: A fejedelem gyermekkor, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1989

Köpeczi Béla – R. Várkonyi Ágnes: II. Rákóczi Ferenc, 2. átdolgozott kiadás, Budapest, 1976

Kertész Erzsébet: A fejedelemasszony, Athenaeum Nyomda, Budapest, 1986

Köpeczi Béla: A gyermek Rákóczi környezete, História, 1981

Távol a világ zajától

A Börzsöny hegység délnyugati lankáin sík terepek és tisztások teszik széppé a tájat. Szénégető Balázs családja ilyen csodálatos terepen építette fel szerény házikóját. A sűrű erdők megvédték őket a világ zajától. Idegen, aki nem ismerte a vidéket, nehezen találta meg ezt a békés helyet. Körülöttük lévő erdők elég fát biztosítottak a szénégetéshez. Így a család megélhetése zavartalan volt. A kitermelt faszenet a kereskedők mindig megvették, illetve más árura becserélték.

A ház körül kis gazdaságot hoztak létre, amely biztosította a család részére az alapvető élelem egy részét. Ami még hiányzott, azt megvették a legközelebbi faluban.

Szénégető Balázs az apjától tanulta a mesterségét, amit mindig jókedvűen végzett. Két fia: Máté és Ferenc szorgalmasan dolgozott vele. Úgy tűnt, hogy nekik is tetszik a szénégetés.

A fák terebélyes koronái már eltakarták a lenyugvó napot, amikor Balázs felesége, Veronika kiszólt a házból:

- Kész a vacsora, fejezzétek be a munkát!

- Fiaim, hallottátok édesanyátokat, menjünk mosakodni! Biztos ti is megéheztetek már? Ennyi munka után megéremmeljük a vacsorát.

Több se kellett a fiúknak. Nem vártak az újabb biztatásra. Pillanatok alatt a szelíden csörgedező pataknál voltak, a tisztálkodást azért is szerették, mert közben huncutkodtak és nevetgéltek. Öröm volt nézni őket. Mosdás közben teljesen megfellelkeztek az egész napi fáradtságról. Virgoncságuk csak akkor csillapodott, amikor apjuk a patakhoz ért. Nem azért lettek csendesebbek, mintha félnének tőle, hanem azért, mert az illendőség így kívánta.

Felfrissülve és vidáman ültek az asztalhoz. Finom, ínycsiklandozó illatok keringtek a szobában. Apjuk is az asztalhoz ült, s imára kulcsolta a kezét. A család többi tagja is ezt tette.

- Kezdhetjük, édes! – szólt Balázs a feleségéhez, aki kedvesen feltálalta a az egyszerű ételt. A fiúk megvárták, amíg szüleik hozzáfognak a vacsora elfogyasztásához, csak azután kezdtek ők is enni. Evés alatt senki sem beszélt. A fiúk néh

egymásra néztek, mintha azt akarnák kifejezni:

- Nagyon ízlik az étel.

Vacsora után Máté szólalt meg:

- Édesanyám, köszönjük a vacsorát. Nagyon finom volt a gombapörkölt.

Az apa meggyújtotta a mécsest, és a fiúkat maga mellé ültette, hogy elbeszélgessen velük. Közben a kutya ugatni kezdett.

- Ki lehet az? – szólalt meg az apa meglepődve. – Ilyenkor senki sem szokott hozzánk jönni.

Veronika csodálkozva nézett a férjére.

- Nézd meg Balázs, miért ugat a kutya! – szólalt meg a ház asszonya – Talán valaki eltévedt.

Balázs még fel sem állt, amikor már kopogtattak. Kinyílt az ajtó, s a családfő idősebb testvére lépett a szobába. Mindenki ujjongva fogadta.

- Az Isten áldása legyen a házatokon! – mondta, aztán sorba megölelte a család tagjait.

- Régen jártál nálunk, József bátyám – jegyezte meg Balázs kissé neheztelve.

- Igazad van. Valóban régen voltam itt, ezen a békés helyen, ahol mindig jól érez-

tem magam. Úgy látszik, nem tudjátok, mi történt az országban. Mennyi szenvedés érte népünket. Ez kényszerített arra, hogy beálljak Thököly seregébe. A török uralmát leráztuk, de helyébe a császár katonái jöttek, akik kegyetlenebbek a töröknél.

- Ennél valamit, kedves sógor? – szólt közbe Veronika.

- Az bíz' jó lesz. Régen ettem jó falatokat – mondta, majd így folytatta:

- Amikor megtudtam, hogy Thököly Imre sereget toboroz a császáriak ellen, én is beálltam a kurucok közé. Egyik csatát a másik után nyertük meg, nagy volt az emberek lelkesedése. Így ment ez addig, amíg a szerencse el nem pártolt tőlünk. Aztán pénz se volt a további harc folytatásához. Segítséget sehonnan se kaptunk. Végül Thököly emigrációba kényszerült feleségével, Zrínyi Ilonával. Ezek után én is bujdosó lettem. A bujdosók otthonait a császáriak kirabolták és felgyújtották. Kegyetlenül bántak azokkal, akiket elfogtak. Az ismerősöktől tudtam meg, hogy feleségemet meggyalázták és megölték, mert nem árulta el, hogy hol vagyok.

József nagyot sóhajtott. Látszott az arcán, hogy szívét keserűség mardossa. Felesége arcát látta lelki szeme előtt.

- Egyél sógor! – unszolta Veronika. Talán azért, hogy eloszlassa a megkeseredett ember rossz emlékeit.

- Bátyám, maradj nálunk! Az otthonunk a te otthonod is – szólt közbe Balázs.

- Köszönöm. Jók vagytok hozzám. Egy kis nyugalom rám férne, aztán továbbállnék.

A fiúk meghatódva hallgatták nagybátyjuk szavait, aki rövid hallgatás után újra beszélni kezdett.

- Látom, elszomorítottalak benneteket. A helyzetünk azért nem kilátástalan. Ne bánkódjatok! Él a nemzet reménysége: II. Rákóczi Ferenc. Már nagykorú. Azt halottam, hogy nemrég járt Magyarországon. Láthatta, hogy hogyan él a szegény nép, aki bízik benne. A sok ezer bujdosó szegénylegény alig várja, hogy Rákóczi Ferenc kibontsa a szabadság zászlaját. De addig... addig tűrnünk kell!

- A bujdosók sokan vannak? – kérdezte Máté

- Nagyon sokan. Ki tudja, hogy hány ezren?

- Most hol vannak?

- Szerte az országban. Olyan helyeken, ahol a császár katonái nem találják meg őket. Csak arra várnak, hogy ismét harcolhassanak népünk szabadságáért.

- Miből élnek? – szólalt meg Ferenc

- Hál' Istennek, sok jó ember van Magyarországon. Titokban ellátják őket élelemmel. Ha már erről beszélgetünk, idéznék nektek egy versből, amelyet a szegénylegények költöttek. A legtöbb bujdosó ismeri. A címe: Buga Jakab éneke. Így kezdődik:

Mit búsulsz, kenyeres, midőn semmid sincsen?

Jó az Isten, jót ad, légy jó reménységben!

Ha nyílik az üdő majd a gyenge fűven,
Hová két szemünk lát, elbujdosunk ketten.

Ó, édes pajtásom, hogy ne búsulgatnék,
Midőn sok búbánat rajtam uralkodik!

Ily nyomorúságban még sohasem voltam,

Gondolkozásimban ugyan elfáradtam!

Rongyos a dolmányom, kinn van az oldalom,

A sok főttul ugyan nehéz a nadrágom,

Éder Gyula: II. Rákóczi Ferenc lovon

Hátam lapockáját veri a kalpagom,
Rongyos mentécském is alig áll vállamon.

Mondanám tovább, de erőt vett rajtam a keserűség, ezért inkább abbahagyom.

- Nagyon szomorú ez a vers, kedves bátyám. Lehangelja az embert – állapította meg Balázs.

- Sajnos, ilyen a bujdosók sorsa.

- Reggelig elhallgatnám szavaidat, de későre jár az idő – jegyezte meg félénken Veronika. – Ideje lenne lepihenni. Te is fáradt lehetsz.

- Igazad van, sógorasszony. Tegyük el magunkat holnapra.

Mindenki pihenni tért. Eloltották a mécsest, elcsendesült a ház, csak a kutya vakkantott néha, mintha azt jelezné, hogy vigyázok rátok. Az éjszaka csendes és békés volt.

Másnap kora reggel a felkelő nap bíbor sugarai jelezték, hogy megvirradt. A család tagjai ébredezni kezdtek, majd a patakhoz mentek felfrissülni. Reggeli után munkához láttak. Velük tartott a vendég is. Máté nem ment velük. A csapdához sietett, amely a háztól egy kissé távolabb volt. Azt tervezte, hogy meglepi szüleit

friss vadhússal. Alig távolodott el a háztól, amikor lónyerítés hallatszott a hegy alján. Megdöbbenve nézett körül.

- Ez nem a mi lovunk. Az még az istállóban van – gondolta.

Az előbbi hangok újra ismétlődtek. Megborzongott. Furcsa félelmet érzett, mert a szénkereskedők nem ilyenkor szoktak jönni. Feszülten figyelte a feléjük vezető serpentin. Egyszer csak, lent a mélyben, elég távol tőlük, fehér ruhás férfiak és lovak alakjai villantak fel a fák törzsei között. Úgy látta, hogy többen lehetnek. Ahogy a lába bírta, úgy szaladt az édesapjához.

- Édesapám, édesapám! – kiáltotta Balázs megrémülve.

- Mi történt? Mitől ijedtél meg ennyire?

- Alattunk a völgyben fehér ruhás embereket láttam. Lovaik is vannak. Erre tartanak.

- Jól láttad? Nem tévedsz? – kérdezte az apja.

- Nem tévedek, édesapám?

- Testvér, azok osztrák katonák – szólt közbe József – Milyen távolságra vannak?

- Azt nem tudom, de másfél fertálynyi óra kell, amíg eljutnak ideig – válaszolta Máté.

- Ha azok feljönnek, itt cudar világ lesz. Ti még nem tudjátok, mire képesek a zsoldosok – figyelmeztette őket József.

- Bátyám, te sokfelé jártál, nagy az élettapasztalatod. Mit kell tennünk? – kérdezte Balázs. Észre sem vette, hogy a családja rémülten hallgatja őket.

- Nincs sok időnk, gyorsan kell cselekednünk! – válaszolta József.

- Asszonyod összeszedi a legfontosabb dolgait, aztán Mátéval a sógorodhoz mennek, az erdészlakba. Magukkal viszik a lovat és a tehenet. Ha van megspórolt pénz, azt se hagyjátok itt. Már is készüljétek, sógorasszony! A legfontosabb élelmet és a fehérneműt a ház alatti pincébe tesszük.

- Van fegyvered?

- Nincs

- Pálinkád?

- Néhány üveggel. Este abból kortyolgattunk.

Balázs csodálkozva nézett a bátyjára. Nem is sejtette, mit tervez az itallal, de nem is kérdezte.

Olyan volt az egész ház, mint a felbolydult méhkas. Gyorsan összeszedték a család legfontosabb kellékeit, aztán a pincébe rejtették. A félelem mindenkit magával ragadott. Sokat hallottak a császári katonák kegyetlenségeiről. Ez ideig szerencséje volt Balázs családjának, senki sem háborgatta. A sűrű erdő elrejtette őket a világ szeme elől. Csak a jó ismerősök és a szénkereskedők jöttek fel hozzájuk.

- Induljatok már, Veronika, nehogy itt érjenek benneteket!

- Ó, Istenem, mi lesz veletek? – jaj-veszékelt az asszony.

- Ne félts minket! Tudunk magunkra vigyázni – nyugtatta őt a férje.

Alig indultak el, amikor a kisebbik fiú, Ferenc zokogni kezdett.

- Édesanyám, én is veletek megyek! Az anyjához bújt, s nem tágitott tőle.

- Menjen ő is! – szólt az apjuk. – Induljatok már, nemsokára itt lesznek!

Alig hagyták maguk mögött a házat, amikor megjelent a három osztrák lovas katona. Az arcukon látszott a düh. Ugyanis nagyon elfáradtak, mire felértek a házhoz. Feltehetően arra számítottak, hogy mást találnak. Amikor a szegényes

házhoz értek, féktelen méreg tombolt bennük. Csalódottan nézegették az egyszerű házat és környékét. Balázs és bátyja a ház előtt állt. A fegyveres katonák leszálltak a lovokról, majd a két fegyvertelen férfihez léptek.

- Kié ez a vityilló? – kérdezte németül az egyik. – Nem értettétek? – Azt kérdeztem, hogy kié ez a vityilló? Mi az, megnémultatok? Mocskos alakok.

Korbáccsal ütni kezdte a két testvért.

A kutya nekik rontott éktelen ugatással. Szegény pára nem ugatott sokáig, mert egy kardsuhintással végeztek vele.

- Melyitek a gazda? – kérdezte a másik magyarul.

- Én – válaszolta Balázs

- És ez itt melletted?

- A bátyám.

- Itthon henyéltetek, pedig a császár segéiben lenne a helyetek. Majd gondoskodunk rólatok.

- Azt ugyan nem! – válaszolta József alig hallhatóan.

- Mit mondtál, te mocskos disznó? – kérdezte az előbbi katona, aztán karabélyával fejbe ütötte őt. József arcát elöntötte a vér, de nem szólt egy szót sem.

- Gyerünk a házba, mert éhesek vagyunk! – ordított a harmadik katona Balázssra, majd karabélyával arcul ütötte. Balázs arca felrepedt, s ömlött belőle a vér. Ennek ellenére szótlanul engedelmeskedett. Bement a házba, utána a katonák. Kolbászt, szalonnát és kenyeret tett az asztalra, közben a véres arcát törölgette.

- Sznapszot is adjál, mert kaphatsz még egyet!

Balázs három üveg pálinkát tett az asztalra.

- Dögölnétek meg – gondolta, aztán kiment a bátyjához, aki a ház tövében ült. A katonák nekifogtak az ivászatnak. Balázs néha benézett a házba, s látta, hogy a katonák milyen mohón isszák a pálinkát, közben mindent széttörtek, ami a szemük elé kerül.

- Bátyám, ha látnád, hogyan vedelik a pálinkámat.

- Ez a malmunkra hajtja a vizet. Leiszszák magukat, aztán mi következünk. Megemlegetik még a mai napot.

Nemsokára artikulátlan hangok halatszottak a házból. A pálinka megtette a magáét. Majd az egyik katona kijött a

házból, s követelte, hogy Balázs még adjon nekik italt, közben ütlegetni kezdte őt.

- Adj még neki! Látod milyen állapotban vannak. Így könnyebben elbánunk velük – bízta testvérét József, majd így folytatta:

- Csak igyanak, lesz még nekik nemulass! Ismerem a fajtájukat, addig isznak, amíg ital van előttük. Úgy néz ki, nem kell már sok nekik. Mindjárt elalszanak.

Így is történt. Kis idő múlva tehetetlenül feküdtek a házban. Egyik jobban horkolt, mint a másik.

- Mit csináljunk velük? – kérdezte Balázs.

- Öljük meg őket!

- Azt ugyan nem! A mi kezünkhöz ne tapadjon vér.

- Ők nem így gondolkodnak. Gátlástalanul gyilkolnak, ha érdekeik úgy kívánják.

- Bátyusom! Ez a föld, ahol élünk, a béke szigete volt. Mostanáig nem tudtuk mi a kegyetlenség. Ha ők nem jöttek volna ide, nem is tudjuk meg soha.

- Az a borzasztó, hogy megtaláltak minket. Ha kijózanodnak két lehetőségre számíthatunk, agyonlőnek, vagy a lovak-

hoz kötve elhurcolnak, majd a császár se-regébe kényszerítenek.

A bátyja érvelése lehangolta Balázst. Gondolataiba merült. Még mindig a törté-
tétek hatása alatt volt. Úgy érezte, hogy
rémálom, ami velük történt. Ismét bené-
zett a házba, s látta az italtól elkábult ka-
tonákat, a szétdúlt szobát. Valami azt súg-
ta neki, hogy cselekedniök kell, mert az é-
letük valóban veszélybe sodródhat.

- Bátyám, milyen megoldást javasolsz?

- Át kell gondolnom az egészet. Addig e-
rőltessünk beléjük még egy kis pálinkát,
így tovább tart a kábultságuk.

Később a katonákat lefegyverezték és
megkötözték. A ház előtti tisztáson le-
gelésző lovaikat az istállóba vezették,
majd leültek a ház elé, hogy megbeszéljék
a további teendőket.

- Balázs, nem mostuk le a vért az ar-
cunkról. Ijesztően nézünk ki – állapította
meg József.

- Menjünk a patakhoz, ott rendbe hoz-
zuk magunkat. Elégé sajog a sebem is.
Hál' Istennek ezt a kalandot eddig egé-
szen jól megúsztuk – mondta elégedettem
Balázs.

Mosakodás közben szokatlan zörej hallatszott. Kisebb-nagyobb kövek gurultak le a hegyoldalról. A zörej elég hangosnak hatott az erdei csendben. A két testvér figyelt az újabb eseményre.

- Mi lehet ez? – kérdezte Jóska.

- Semmi különös. A vaddisznók hancúroznak a tölgyek alatt – nyugtatta meg bátyját.

A zörej után hangfoszlányok is hallatszottak. Meglepődve néztek egymásra.

- Hol vannak a katonák fegyverei? Kérdezte József.

- Elrejtettem a pincébe. Gyere hozzuk elő!

Néhány perc múlva a szoba ablakai mögött álltak a megtöltött fegyverekkel. Mögöttük a katonák önfeledten aludtak. Jóska gyűlölettel nézett rájuk. Eszébe jutott, hogy ezekhez hasonlók dúlták fel otthonát, s földönfutóvá tették. A szoba levegője bűzös volt az áporodott szesz szagától, ezért kinyitották az ablakokat.

- Ha ismét zsoldosok jönnek, Isten legyen irgalmas hozzájuk! – gondolta, s erősen megmarkolta a karabélyt.

- Hallasz valamit, József? – kérdezte Balázs

- Semmit, éppen ez a furcsa.

A ház előtti tisztás csendes volt, mintha lakatlan terület lenne, csak a tyúkok kápirgáltak a ház előtt.

- Szegény Bundás, kis kutyám, már jelezne a veszélyt. A gazemberek alig érkeztek ide, s már végeztek vele. Hamar felismerte a gonosz szándékú embereket. A barátainkat és a szénkupeceket sohasem ugatta meg. Eléjük szaladt, és fürgén csóválta bozontos farkát. Így fejezte ki örömét.

- Balázs, hallottad?

- Mit kellett volna hallanom?

- Figyelj csak jobban! Már tisztábban hallatszík a beszéd. Többen vannak. A ház közelében lehetnek.

- Ha barátok vagy ismerősök lennének, már idejöttek volna. Nem gondolod? – kérdezte Balázs.

- Furcsa ez az óvatosság az idegenektől. Ha a helyzet veszélyesre fordulna, fegyverrel védekezünk.

Óvatosan kinéztek az ablakon, majd az ajtóhoz surrantak. Innen jobb a kilátás. Egyszer csak négy fegyveres ember meg egy kamasz fiú jelent meg a ház előtti tisztás szélén.

- Nincs itt senki – szólalt meg az egyik fegyveres.

- A katonák elhurcolták volna őket? – kérdezte a másik.

Az utóbbi hang ismerős volt, ezért a két testvér óvatosan kijött a házból. A felfegyverzett emberek között felismerte Balázs a sógorát, majd a mögötte álló nagyobbik fiát. Máté önkéntelenül felkiáltott:

- Édesapám, drága édesapám! – majd hozzárohant, s boldogan átölelte őt.

- Mi történt, édesapám, véres az arca? – kérdezte ijedten a fiú.

- Ne félj, semmi baj! – nyugtatta meg az apja.

- Nézze, eljött édesanya bátyja az ismerőseivel, hogy megvédjék magukat – mondta. Utána nagybátyjához lépett, és megölelte őt is.

Balázs kitörő örömmel üdvözölte sógorát és barátait.

- Attól féltünk, sógor, hogy nem találunk meg benneteket – mondta felesége bátyja, s megölelte a rokonát.

- Amikor elmondtam a barátaimnak, hogy mi történt, szó nélkül jöttek velem. Látom, még vérzik a sebed, majd be-

kötözöm. Az a fontos, hogy nem történt nagyobb baj.

- Ez semmi, amit az arcomon látsz. Jobban megsebeztek máshol – mondta, közben a szívére mutatott. – Ott, ott benn a sebem, begyógyul-e valaha?

- Értelek kedves sógor. Nyugodj meg, a legjobb gyógyír erre is az idő.

- Köszönjük, hogy eljöttetek – hálálkodott József is.

- Mi lett a katonákkal? – kérdezte Balázs sógora.

- Gyertek, nézzétek meg!

Bevezette őket a szobába, ahol a katonák önfeledten horkoltak.

- Mi történt ezekkel?

- Nincs semmi bajuk, csak többet ittak a kelleténél, szerencsénkre.

- Ezekről a gazemberektől fél az ország? – tört fel a megvetés Balázs sógorából. – Kár, hogy más nem láthatja őket ebben az állapotban. Nagyon sokat hallottam az embertelen viselkedésükről. A legszörnyűbb, hogy mindezt pénzért teszik. Arról fogalmuk sincs, hogy velük szembe miért erősödik népünk ellenállása.

- Hogy van Veronika és a kisebbik fiam? – terelte másra a szót Balázs.

- Ők jól vannak. Nagyon aggódnak miattatok. A feleséged is velünk akart jönni. Alig sikerült lebeszélni róla.

- Jó, hogy hozzátok küldtük őket. Csak a Teremtő tudja, hogyan bántak volna velük is, kiváltképpen Veronikával.

- Kérlek, ne gondolj már erre, Balázs! – kérlelte sógora.

- Én is csak azt mondhatom, testvérem, ne keseregi! Ennél szörnyűbb dolgok is történnek szerte az országban – szólt közbe József. – A szobát rendbe hozzuk, a széttört edények helyett veszel újat. Ami a sérülésünket illeti, az nemsokára beheged.

- Igazatok van – helyeselt Balázs – De mi legyen a részeg osztrákokkal?

- Mi gondoskodunk róluk, sógor. Elviszszük őket olyan helyre, ahol nem dülhathatják szét a békés családokat.

- Az idő sürget. Addig kell cselekednünk, amíg az ital hatása alatt vannak – állapította meg Balázs.

Ez után a megkötözött osztrákokat a lovak hátára fektették, majd Balázs sógora és a favágók elindultak velük a hegység északi oldalához. Ott szinte érintetlen az erdő, idegennek lehetetlen eligazodni ben-

ne. Amikor a tervezett helyhez értek, a katonákat az avarra fektették, majd sorukra hagyták. Balázs és családja többé nem hallott róluk. A katonák lovai a favágóknál maradtak.

József és Máté ezalatt rendbe hozták a feldúlt szobát. Balázs pedig sietett szeretett asszonyához és kisebbik fiához, hogy újra együtt legyen a család. József velük maradt, csak akkor indult tovább, amikor megtudta a kereskedőktől, hogy II. Rákóczi Ferenc kibontotta a szabadság zászláját.

Ratimorszky Gyula:
Történetek II. Rákóczi Ferenc gyermekkorából

Harmadik kiadás
Kiadta: KT Könyv- és Lapkiadó Kft.
Felelős kiadó: Szénássy Tímea
Nyomdai előkészítés: B. Bartal Mária
Szöveget gondozta: Kocsis Imre
Nomta: Nec Arte Kft., Komárno
66/2000

ISBN 80-8056-173-7